

TERESA CHYNCZEWSKA-HENNEL

**LATOPISY AKADEMII SUPRASKIEJ,
t 1–4; red. U. Pawluczuk, t. 4 red. M. Kuczyńska
i U. Pawluczuk, Białystok 2010–2013.**

Ukazał się czwarty tom bardzo interesującej naukowo serii zatytułowanej *Latopisy Akademii Supraskiej*.

Akademia Supraska utworzona została we wrześniu 2004 roku z inicjatywy supraskiego monasteru, diecezji białostocko-gdańskiej Polskiego Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego oraz Fundacji Oikonomos. Podobne instytucje działają w Czechach, Finlandii, Grecji i Rosji. Głównym celem Akademii jest krzewienie i upowszechnianie wiedzy o tradycji, kulturze i duchowości prawosławia. Akademia organizuje międzynarodowe sympozja, konferencje, kursy, warsztaty i inne zajęcia. Kanclerzem Akademii i jednocześnie redaktorem naczelnym *Latopisów* jest ks. Jarosław Józwik. Siedziba Akademii znajduje się na terenie monasteru w Pałacu Archimandrytów¹.

Latopisy Akademii Supraskiej ukazują się od roku 2010. W zamyśle autorów przedsięwzięcia podstawowym zadaniem

---

¹ Więcej o Akademii: www.akademia.cerkiew.pl; hasło Akademia Supraska, Wikipedia; o Monasterze Supraskim, A. Mironowicz, *O początkach monasteru supraskiego i jego fundatorach*, Supraśl 2013; tegoż, *Podlaskie ośrodki i organizacje prawosławne w XVI i XVII wieku*, Białystok 1991; M. Cubrzyńska-Leonarczyk, *Katalog druków supraskich*, Warszawa 1996; K. Woźniak, *Supraśl 500 lat. Zarys dziejów 1500–2000*, Towarzystwo Przyjaciół Supraśla, Supraśl–Białystok 2000.

jest wydawanie materiałów źródłowych poświęconych prawosławnemu Kościołowi w Rzeczypospolitej, edycja dokumentów związanych z monasterem supraskim oraz artykuły i rozprawy dotyczące rozmaitych aspektów działalności Cerkwi. Periodyk poświęcony jest zagadnieniom związanym z historią i spuścizną zbiorów przechowywanych dawniej w bibliotece supraskiej. W Radzie Naukowej *Latopisów* zasiadają Arcybiskupi Białostocki i Gdański Jakub, Wrocławski i Szczeciński Jeremiasz oraz profesorowie Antoni Mironowicz z Uniwersytetu w Białymstoku i Aleksander Naumow z Uniwersytetu Ca'Foscari w Wenecji.

Pierwszy tom *Latopisów Akademii Supraskiej* zatytułowany został „Prawosławni w dziejach Rzeczypospolitej” (Białystok 2010, ss. 153).

Jak podkreślił we wstępie ks. abp. Jakub (Kostiuczuk): „Niestety wciąż jeszcze jest bardzo mało opracowań na te tematy. Być może jest to związane ze stereotypem, iż prawosławie to jedynie relikw zaborów, z którym ciągle się spotykamy w realiach. Historia Kościoła prawosławnego w Polsce świadczy o czym innym. Prawosławie istniało w Polsce od zarania funkcjonowania naszej państwowości, a tym bardziej po unii lubelskiej, w okresie Rzeczypospolitej Obojga Narodów” (s. 9).

Powyższy tom, podobnie jak i następne poprzedzały międzynarodowe konferencje z udziałem uczonych z różnych krajów: Polski, Litwy, Rosji, Grecji, Francji, Włoch. Ich pokłosiem są artykuły stanowiące ostateczne wersje wygłaszanych, a potem przedyskutowanych referatów, uwzględniające głosy w debatach toczonych wcześniej. Tom poświęcony postaciom prawosławnych w dawnej Polsce rozpoczyna interesujący artykuł Antoniego Mironowicza na temat prawosławnych żon i matek królów oraz księżąt polskich. Trudno nie zgodzić się z konstatacją autora, iż po śmierci ostatniego z Jagiellonów (1572 r.) odchodzono od polityki traktowania prawosławia jako własnego wyznania, a przecież babkami i prababkami wielu przedstawicieli polskich elit politycznych „były osoby

wyznania prawosławnego a w ich żyłach płynęła również krew ruska” (s. 25).

Maryna Czystjakowa pokazała w ciekawym ujęciu postać Józefa II Sołtana, biskupa smoleńskiego w latach 1492–1509 i metropolity kijowskiego w latach 1509–1521. Odegrał on ogromną rolę w dziejach monasteru supraskiego, wprowadzając między innymi nową regułę klasztorną. Autorka artykułu omawia jego działalność cerkiewną i piśmienniczą aktywność czasów, w których żył i działał (s. 37–48).

Nie sposób przedstawić wszystkie artykuły; zwróćmy więc uwagę na bardzo ciekawy tekst Marzanny Kuczyńskiej, znawczyni baroku i postaci Joannicjusza Galatowskiego, ucznia Łazarza Baranowicza (s. 103–116). Galatowski niewątpliwie należy do najwybitniejszych postaci religijnego piśmiennictwa ruskiego drugiej połowy XVII wieku. Jego *Klucz rozumienia* wydany drukiem w roku 1659 w Ławrze Kijowskiej budzi do dziś zainteresowanie badaczy wielu krajów.

Dimitrios Moschos przedstawił na tle niespokojnych i burzliwych dziejów Grecji XX wieku – prawosławnych przedstawicieli świata politycznego, naukowego i kultury (s. 125–132).

Tom drugi *Latopisów* poświęcono problematyce wzajemnych relacji oraz wspólnej tradycji Kościołów na Bałkanach i w Polsce (Białystok 2011, ss. 215). Wśród szesnastu artykułów wymienić należy przede wszystkim jeden, autorstwa profesora Aleksandra Naumowa pt. *Utwory południowosłowiańskie w cerkiewnosłowiańskim piśmiennictwie w Rzeczypospolitej*. Uczony ten mocno akcentuje w wielu swych pracach, „iż liturgia ruska w państwie polsko-litewskim miała własne, wewnętrzne procesy regulacyjne, optowałem za klarownością podziału chrześcijaństwa ruskiego na przynajmniej trzy tradycje liturgiczne: polsko-litewską (tj. ukraińsko-białoruską), moskiewską (tj. rosyjską) i grecko-katolicką (unicką)” (s. 27). Profesor Naumow zaproponował dołączenie jeszcze czwartego komponentu tj. tradycji nowogrodzko-pskowskiej sprzed podbicia tych ziem przez Moskwę.

Wymieńmy tu jeszcze (choć wszystkie artykuły są godne wyróżnienia), Despina Stef. *Michalaga Ecumenical Patriarch Niphon' fake letter to Kiev Metropolitan Joseph*, ks. Romana Andrzeja Płońskiego, *Celebracja liturgii św. Bazylego Wielkiego w tradycji liturgikonu weneckiego z 1519 r.*, czy Elżbiety Kierejczuk, *Kodeks supraski wśród zbiorów biblioteki monasteru supraskiego. Kilka hipotez w sprawie czasu przybycia Minieji Czetnej z XI wieku do Supraśla*.

Tom trzeci *Latopisów* zatytułowano „Język naszej modlitwy – dawniej i dziś” (Białystok 2012). Zawiera on osiemnaście artykułów dotyczących między innymi takich zagadnień, jak: historia języka starocerkiewnosłowiańskiego, procesy zmian językowych, aspekty narodowe i religijne języka słowiańskiego i jego wielofunkcyjna rola.

Ostatni piąty tom *Latopisów Akademii Supraskiej* (Białystok 2013) stanowi pokłosie Międzynarodowej Konferencji Akademii Supraskiej „Kalendarz w życiu Cerkwi i wspólnoty”, która odbyła się 21–23 listopada 2013 roku. Wzięli w niej udział naukowcy z różnych krajów zainteresowani problematyką kalendarza i zmian z nim związanych. Zacząć wypadnie w tym krótkim przedstawieniu zawartości tomu od artykułu arcybiskupa Jakuba (Kostiuczuka), który zaprezentował znaczenie kalendarzy w życiu liturgicznym Kościoła prawosławnego. Przypomniwał o rozpiętości czasowej dwóch zjawisk astronomicznych wiążących się z momentami zrównania dnia z nocą. Jeden z okresów nazywany jest rokiem „zwrotnikowym”, drugi – rokiem „syderycznym”. Dobrze pokazują te zjawiska ilustracje autora (s. 65). Stwierdził w konkluzji, iż pomieszczenie stylów, wprowadzenie nowego kalendarza do praktyki liturgicznej Kościoła prawosławnego doprowadziło do dezorganizacji.

Teresa Chynczewska-Hennel w artykule pt. *Z polemik XVII-wiecznych. Głos w sprawie kalendarza Kasjana Sakowicza* przypomniała, iż w atmosferze polemik międzywyznaniowych w Rzeczypospolitej XVII wieku wśród wielu argumentów

o treści teologicznej, historycznej, kulturowej, narodowościowej, dołączył się jeszcze spór o kalendarz. W artykule znalazł się także wzór matematyczny wyznaczający datę Wielkanocy według kalendarza juliańskiego wprowadzony przez niemieckiego matematyka, astronoma, fizyka i geodetę Karola Fryderyka Gaussa (1777–1855). Głównym jednak tematem była postać Kasjana Sakowicza, najpierw prawosławnego, potem unity, a w końcu rzymskiego katolika, który w swych pismach polemicznych chciał namówić wszystkich chrześcijan do korzystania z kalendarza gregoriańskiego (s. 91–101).

Ks. archimandryta Andrzej (Borkowski) przedstawił w ciekawym artykule kwestie reformy kalendarza liturgicznego i jej recepcję w Kościele prawosławnym w Polsce (s. 77–102). Urszula Pawluczuk omówiła próby wprowadzenia kalendarza gregoriańskiego w Kościele prawosławnym w II Rzeczypospolitej (s. 103–112). Marina Czystjakowa zaprezentowała jako redaktor pierwszy tom: *Priedwaritelnyj swodnyj katalog cerkownosławjanskich prołożnych tiekstw*, które odnalazła w bibliotekach Wilna, Mińska, Warszawy, Lublina, Moskwy, Sofii (s. 113–122).

Elżbieta Kierejczuk ukazała w swym artykule zachowane manuskrypty ze zbiorów szesnastowiecznej biblioteki supraskiej (s. 123–134). Opisała między innymi ciekawy inwentarz sporządzony w roku 1557 a zawierający wśród wielu zabytków księgi liturgiczne. Najcenniejsza księga *Kodeks Supraski*, podzielona na trzy części, znajduje się obecnie w Bibliotece Uniwersyteckiej w Lublanie (118 kart), w Rosyjskiej Bibliotece Narodowej w Sankt Petersburgu (16 kart) oraz w Bibliotece Narodowej w Warszawie (151 kart).

Zoja Jaroszewicz-Pieresławcew dokonała charakterystyki tablic paschalnych jako pomocy w określaniu chronologii i konfessji rękopisów i druków cyrylickich. Marzanna Kuczyńska zapoznaje czytelników z kalendarzową strukturą homiliarzy ewangelicznych. Aleksander Naumow pokazał na czym polegało łączenie dat stałych z cyklami ruchomymi w praktyce

prawosławia. Zdravko Stamoski omówił w swym interesującym artykule rolę kalendarza w macedońskiej tradycji cerkiewnej i ludowej. Wszystkie artykuły zawarte w czterech tomach *Latopisów Akademii Supraskiej* zasługują na uwagę. Zainteresują one z pewnością wielu badaczy różnych gałęzi wiedzy.